

DIN ACTIVITATEA ROMÂNILOR AMERICANI ÎN SPRIJINUL ÎNFĂPTUIRII MARII UNIRI

În preajma și în timpul primului război mondial în Statele Unite ale Americii se aflau aproximativ 180 000 de români, răspândiți în câteva centre precum: Cleveland, Chicago, Detroit, Youngstown ș.a. Ei erau cuprinși în numeroase organizații, asociații, comitete.

Românii americani au primit cu multă bucurie intrarea României în război de partea Antantei cu gândul mărturisit de a se ajunge la eliberarea Transilvaniei. În acest sens ziarul *America*¹, editat în Cleveland, afirma în paginile sale că a sosit în sfârșit ceasul libertății visat de nenumărate generații de români: „Acest ideal strălucește înaintea noastră. Armata română cu brațul ei de fier va zdrobi lanțurile robiei ungurești. Plaiurile românești se vor uni. Carpații nu vor mai despărți un neam unit sufletește“. Această aspirație se baza pe lupta seculară a românilor care au avut bărbați destoinici ca Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Horea, Cloșca, Crișan, Avram Iancu ș.a. Acum, urmașii acestor eroi și martiri nu vor să mai îndure robia națională.

Revista *Semănătorul* care apărea la Youngstown sublinia caracterul drept al intrării României în război, scriind în acele clipe fierbinți că dorobanțul român a prins sabia pentru a dezrobi Ardealul, unde patru milioane de români trăiau în asuprire politică și în sărăcie².

Românii americani s-au preocupat de asemenea de ajutorarea fraților din România aflați în suferință. Astfel, în septembrie 1916, Comitetul Național al Crucii Roșii Româno-Americane a lansat un apel în care se preciza că românii luptau pentru realizarea „idealului sfânt și drag nouă“. Lupta era însă grea și de aceea se solicita ca fiecare, după dorință și puteri, să sprijine pe frații care își vărsau singele pe pământul sfânt al Transilvaniei³, ceea ce s-a și realizat. Asociația româno-americană pentru ajutor de război a adunat pînă în martie 1917 o sumă de 28 000 de dolari, iar Crucea Roșie Româno-Americană suma de 172 000 de dolari⁴ pentru familiile lovite de război din Regatul României.

Un rol important în lupta pentru cauza românească l-a avut Misiunea Patriotică Națională constituită prin ordinul nr. 1082 din 18 aprilie

¹ *America*, XI, nr. 70 din 31 august și nr. 71 din 3 septembrie 1916.

² *Semănătorul*, II, nr. 9 din 15 septembrie 1916.

³ *America*, XI, nr. 71 din 3 septembrie 1916; Constantin I. Stan, *Aspecte privind activitatea românilor americani în sprijinul înfăptuirii Marii Uniri*, în *România în istoria universală*, vol. III/1, Iași, 1988, p. 653.

⁴ Arhivele Statului București (în continuare se va cita Arh. St. București), fond Vasile Stoica, II, 192/1919, f. 10. *Asociațiunea Româno-americană pentru ajutor de război* — referat din 4 ianuarie 1920 semnat Ioan N. Sufană.

1917 al Marelui Cartier General al României. Misiunea era trimisă în S.U.A. de către guvern, fără a avea totuși un caracter oficial, diplomatic. Șeful acesteia era Vasile Lucaciu. Înainte de plecarea în S.U.A., pe 23 aprilie 1917, el a fost primit de ministrul de interne Alexandru C. Constantinescu, care îi preciză că scopul misiunii este înființarea unei legiuni române asemănătoare legiunilor formate de celelalte națiuni oprite de către Austro-Ungaria. Ministrul român îl avertiza pe V. Lucaciu că se impunea și combaterea propagandei germano-maghiare care susținea în mod absurd și mincinos că românii ardeleni n-ar dori unirea cu România, propagandă ce urmărea atât demoralizarea românilor americani, cât și informarea falsă a opiniei publice americane. Al. Constantinescu îi recomanda în acest sens conducătorului misiunii vizitarea centrelor locuite de emigranții ardeleni, în mijlocul cărora, desfășurând o muncă susținută de propagandă, să-i îndemne pe aceștia a-și exprima voința neclintită de a se uni cu România, dezmințind astfel diversiunile guvernului de la Budapesta și ale ministerului de externe din Viena⁵.

Alături de Vasile Lucaciu, din misiune mai făceau parte preotul și ziaristul Ioan Moța din Orăștie și locotenentul Vasile Stoica. Inițial a fost desemnat și profesorul Ioan Nistor de la Universitatea din Cernăuți, care însă din motive familiale nu a putut face deplasarea în S.U.A., ca de altfel și Constantin Lucaciu. Vasile Stoica fusese propus de V. Lucaciu care știa că tânărul de 28 de ani cunoștea foarte bine limba engleză⁶.

Membrii misiunii au ajuns în S.U.A. la 29 iunie 1917, iar la Washington și-au instalat cartierul general la hotelul „La Fayette”. La 2 iulie 1917, ei au fost primiți mai întâi de însărcinatul cu afaceri al S.U.A. în România, iar apoi chiar de Robert Lansing, secretarul de stat al Statelor Unite. După aceea, solii poporului român au fost oaspeții lui Jusserand, ambasadorul Franței în S.U.A., care și-a exprimat cu acel prilej convingerea că România își va vedea încoronate de succes aspirațiile sale⁷.

Misiunea Patriotică a fost primită, cum era de așteptat, cu mult entuziasm de românii americani și de presa lor⁸. Pentru buna organizare a primirii solilor poporului român, Comitetul Național Român din S.U.A. a împuternicit pe părintele Ioan Podea⁹.

Una din principalele misiuni ale soliei românești era aceea a organizării legiunii militare din români americani care să lupte pe frontul

⁵ Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscrise (în continuare se va cita B.A.R., Secția Mss.), Arh. dr. Constantin Angelescu, mapa I, mss. 17. Raport despre activitatea Misiunii Patriotice Naționale în S.U.A. din 3/16 martie 1918 semnat dr. Vasile Lucaciu — către dr. C. Angelescu.

⁶ *Idem*; Liviu Botezan, *Contribuția lui Vasile Lucaciu la câștigarea opiniei publice europene și americane pentru desăvârșirea procesului de înfăptuire a statului național unitar român*, în *Ziridava*, VII, 1977, p. 174.

⁷ Constantin Botoran, Olimpiu Matichescu, *Documente străine despre lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar*, Cluj-Napoca, 1980, p. 134—136; Valeriu Florin Dobrinescu, Sorin Pirvu, *The Roumanian National Mission in the United States of America (1917—1918), Some Contribution*, în *An. Inst. de Ist. și Arh. A. D. Xenopol*, Iași, XIX, 1982, p. 142.

⁸ Cf. Ion Iacos, *Vasile Lucaciu și unitatea națională a românilor, 1917—1918*, în *Marmația*, IV, 1978, p. 179—180.

⁹ *Semăntătorul*, III, nr. 6 din iunie 1917, p. 5.

francez. În acest scop V. Lucaciu și V. Stoica s-au adresat ministrului american de război Newton Baker, precum și secretarului de stat Robert Lansing. La 7 iulie 1917 N. Baker răspunde că nu poate admite nici o formațiune militară avînd specific național în armata americană¹⁰.

În fața acestei situații V. Stoica s-a adresat cu un raport la 3 august 1917 ambasadorului francez în S.U.A., propunîndu-i constituirea unei unități de voluntari români în următoarele condiții: 1) echiparea și instruirea să se facă în Franța; 2) ofițerii să fie francezi numiți de cabinetul de la Paris; 3) înrolarea să se facă în porturile americane sau Canada cu sprijinul ambasadei franceze; 4) voluntarii urmau să părăsească S.U.A. în grupuri de 100—200 de oameni fiind însoțiți de un delegat; 5) în acest sens ambasada franceză trebuie să primească aprobarea guvernului american și englez; 6) soldații, considerați cetățeni români, urmau să lupte pe frontul din Franța¹¹.

În același timp cu eforturile de organizare a unei legiuni, misiunea începu să activeze intens și pe direcția propagandei naționale. Astfel, V. Lucaciu lansează la 16 august 1917 un emoționant apel „*Către românii din America*”. Semnatarul apelului arăta că românii sosiți pe pămîntul nord-american au găsit acolo un spirit de libertate cetățenească nesperat și o răsplată dreaptă a muncii lor. Ei își păstrează limba și religia dovădind hărnicie și perseverență, făcînd iubit și respectat numele de român. Totodată, românii americani prin cultură și bunăstare au dovedit că atunci cînd nu sînt împiedicați de opresiunea maghiară, înaintează vertiginos. Avînd în vedere vechile tradiții și frumoasele rezultate obținute, V. Lucaciu cheamă pe frații din Statele Unite să militeze și mai susținut pentru „conservarea națională și asigurarea drepturilor noastre naționale în libertate și neatințare în numele românismului întreg”, susținînd acest război în care este cert că se va hotărî definitiv soarta țărilor și popoarelor implicate.

Apelul mai sublinia că drepturile naționale ale românilor nu se pot înlăptui decît prin înfrîngerea Germaniei și ștergerea de pe harta Europei a Austro-Ungariei. Destrămarea acestor mari și puternice imperii, mai spunea V. Lucaciu, era o condiție esențială pentru unirea tuturor românilor într-o Românie Mare care să fie o „sentinelă neadormită a civilizației latine la gurile Dunării”¹². Tot acum, la început de august 1917, a lansat și un apel adresat tinerilor români americani, pe care îi îndemna să se înroleze în armata americană ca astfel, „înlăptînd voi de acolo, noi de aici, să ne întîlnim acoperiți de glorie pe pămîntul Ardealului Sfînt” și împreună cu Banatul, Crișana, Maramureșul și Bucovina să facă un trup mîndru care se va numi România Mare¹³.

Misiunea Patriotică Națională a elaborat, de asemenea, un manifest intitulat „*Apel către iubiții noștri compatrioți din S.U.A.*” Documentul

¹⁰ B.A.R., Secția Mss., Arh. dr. C. Angelescu, mapa I, mss. 18. Raportul din 6 iulie 1917 al lui V. Stoica către Ministerul american de război: V. Stoica, *În America pentru cauza românească*, București, 1926, p. 6.

¹¹ B.A.R., Secția Mss., Arh. dr. C. Angelescu, mapa I, mss. 18. Raportul lui V. Stoica către ambasadorul Franței în S.U.A. 3 august 1917.

¹² *Libertatea*, XVI, nr. 5 din 30 august 1917; Dr. Vasile Lucaciu luptător activ pentru unirea românilor. *Texte alese de Ion Iacoș și Valeriu Achim*, Cluj-Napoca, 1988, p. 400—403.

¹³ *Libertatea*, XVI, nr. 2 din 9 august 1917.

cheamă la unitate și coeziune popoarele oprimate din monarhia dualistă, avînd în vedere faptul că în lume s-a instaurat „era dreptului, a libertății și democrației”. La baza organizării societății postbelice va trebui să stea „libertatea națională pentru toate popoarele”, deoarece ele inele trebuie să-și croiască soarta și viitorul. E clar că națiunile vor trebui să se grupeze în state naționale. În consecință, românii ardeleni tiranizați de veacuri vor avea posibilitatea să alcătuiască o Românie Mare împreună cu frații lor din Regatul Român¹⁴.

Dinamizarea românilor americani era o necesitate, deoarece pe frontul din Moldova frații lor luptau și se jertfeau pentru cauza românească în marea epopee de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Misionarii români aflați în S.U.A., cunoșteau evenimentele tragice, dar de un patriotism înălțător, în curs de desfășurare în România, atît din presă cît mai ales din relatările unor martori oculari ca Gheorghe (Ghiță) Popp aflat în Kiev ce-i scria la 18 august 1917 (stil vechi) lui V. Stoica, prezentîndu-i situația existentă: „Trăim momente extraordinare. Țara noastră este în pericol de a fi invadată. Trupele noastre abia refăcute au intrat în focul cel mai crîncen la Mărășești și Oituz. S-au dat lupte de o măreție vrednică de epopee. Ai noștri au luptat cu o vitejie de neînchipuit. Au uimit pe francezi și englezi”. Cu toate aceste fapte de eroism, semnatarul scrisorii, bun cunoscător al situației din Rusia, atrăgea atenția că slăbiciunea și șovăiala rusească s-ar putea să pricinuiască o nouă catastrofă. Încă de pe acum se prefigura „defecțiunea rusă”, deoarece Ghiță Popp menționa că „germanii vor să ocupe Basarabia spre a o alipi României și astfel să creeze o parodie de Românie”, încheind o pace separată cu cei de acasă. Avînd în vedere situația complexă, autorul mesajului trăgea un semnal de alarmă: „Sînt momente de un tragism zguduitor pe care le trăim și mă înfior în fața sortii ce ni se pregătește”. Pesimismul publicistului ardelean aflat în redacția gazetei *România Mare* a voluntarilor români din Kiev nu era lipsit de temei. Acesta își avea izvorul în situația grea existentă în Rusia, care după opinia lui mergea spre o „descompunere sau spre o contrarevoluție, ori cel puțin spre o monarhie constituțională. Această din urmă soluțiune ar fi probabil cea mai bună”. Bazîndu-se pe cunoașterea acestor realități, G. Popp prevestea zile grele pentru poporul român. Autorul scrisorii îl mai informa pe V. Stoica și despre faptul că deja cîteva mii de voluntari ardeleni au și pornit din Kiev¹⁵.

Mobilizarea românilor americani se făcea atît prin presă, cît și prin organizarea a numeroase întruniri publice. Astfel, la întrunirea din 3/16 septembrie 1917 desfășurată în Detroit a luat cuvîntul și V. Lucaciu, trecînd în revistă luptele și jertfele poporului român de-a lungul veacurilor pentru apărarea limbii și ființei naționale și, cu verbu-i avîntat, chemă pe toți românii americani să ia armele pentru a fi pregătiți cînd va sosi ziua declanșării luptei celei mari pentru dezbirea românilor ardeleni¹⁶.

¹⁴ *America*, XII, nr. 94 din 20 septembrie 1917; V. Lucaciu, *The Roumanian Patriotic National Mission to the United States of America*, 1917, p. 7.

¹⁵ Arh. St. București, fond V. Stoica, II, dos. 124/1917, f. 1—2.

¹⁶ *America*, XII, nr. 93 din 6/19 septembrie 1917.

O întrunire și mai impunătoare s-a desfășurat la 23 septembrie 1917 în Cleveland, unde au participat circa 4000 de români. Au luat cuvîntul Teofil Roșca, V. Stoica, C. Hirjeu, V. Lucaciu și primarul orașului Harry L. Davis.

Prezidind mitingul, părintele Lucaciu, a rostit un amplu discurs, subliniind faptul că românii sînt o națiune conștientă de originea sa și de drepturile sale legitime. Românii — spunea Lucaciu — nu cer nimic ce nu este al lor. Ei pretind doar ceea ce le aparține de drept: „Ardealul cu Banatul, cu Bucovina, cu Maramureșul, cu Someșana și cu Crișana“ care, de altfel, formează din punct de vedere geografic și etnografic un teritoriu compact, locuit de patru milioane de români. Pe aceeași poziție se situa V. Stoica, arătînd că țara noastră „n-a declarat război pentru cucerirea de pămînt, ci numai că are datoria de a încheia România Mare în limitele granițelor unde se vorbește limba noastră românească“.

În telegrama de la finele adunării, trimisă președintelui W. Wilson, V. Lucaciu, Dionisie Moldovan și Mihai Birză, semnatarii ei, reliefa faptul că pacea în Europa se va realiza abia atunci cînd „popoarele subjugate din Austro-Ungaria vor fi libere, constituindu-se în state naționale, după drepturile lor firești. Acesta este pentru noi — se mai nota în telegramă — rezultatul cel mai fericit ce-l așteptăm împreună cu triumful ideilor de dreptate, libertate și democrație din viața tuturor popoarelor¹⁷.

Concomitent, s-a trecut la reorganizarea vechilor societăți ale românilor americani, creîndu-se și altele noi. Astfel, la 12 august 1917 s-au pus bazele Societății române de ajutor și cultură „Speranța Transilvania“, la Fort Waine¹⁸. În același timp s-a creat *Asociația pentru Ajutor de Război* avînd în frunte pe profesorul Paul Negulescu. Există, de asemenea, *Comitetul de Ajutor pentru România*, care a fost organizat cu sprijinul doctorului Stînculeanu, soților Orghidan și senatorului Gogu Negulescu. Acest comitet, împreună cu Crucea Roșie Americană și Asociația Națională Română Americană (A.N.R.A.) a lansat numeroase apeluri în vederea strîngerii de ajutoare. Unul dintre acestea, intitulat „*Frați români*“ pleda pentru stringerea și expedierea de ajutoare pentru că „trebuie să ne arătăm că sîntem vrednici frați ai eroilor care luptă pentru dezrobirea românilor¹⁹. Apelurile lansate au avut ecouri favorabile atît în rîndurile românilor americani, cît și în acele ale cetățenilor Statelor Unite de alte origini. Au fost adunate mari cantități de ajutoare, constînd în mbrăcăminte, alimente, medicamente și bani în valoare totală de 2,5 milioane dolari. Totodată a fost trimisă în România o misiune medicală condusă de colonelul Anderson, formată din 15 medici și 11 surori²⁰. Românii americani s-au preocupat de asemenea de soarta prizonierilor români aflați în țările Triplei Alianțe. La 30 iulie 1917, de

¹⁷ *Idem*, nr. 98 din 25 septembrie; *Dr. V. Lucaciu luptător activ...*, p. 90.

¹⁸ Arh. St. Brașov, fond Societatea română de ajutor și cultură „Speranța“ Transilvania din S.U.A., dos. 2/1917, f. 1.

¹⁹ *America*, XII, nr. 61 din 2 august 1917; Constantin I. Stan, *Acțiuni ale românilor aflați în străinătate în sprijinul marii epopei de la Mărăști, Mărășești și Oituz*, în *An. Inst. de Ist. și Arh. A. D. Xenopol*, Iași, t. XXIV/2, 1987, p. 185.

²⁰ *Roumania*, Chicago, I, nr. 8 din martie 1918, p. 185; Gerald Bobango, Ion Stanciu, *Roumanian Americans and the Union of 1918*, în *AIAC*, XXIII, 1980, p. 158.

pildă, a fost expediată suma de 14887 dolari în vederea procurării de ajutoare răniților și prizonierilor români, prin intermediul Comitetului de Acțiune al Crucii Roșii Române din Paris²¹.

Încă o posibilitate importantă de impulsionare a propagandei românești din S.U.A. a constituit-o sosirea la Washington a primei legății românești, la 1 ianuarie 1918. Hotărîrea de a trimite o legăție în Statele Unite data încă din vara anului 1917, dar, așa cum arăta I. G. Duca în memoriile sale, „Fără nici un fel de justificare temeinică, Brătianu a tot întîrziat, deși America intrase în război la începutul lui aprilie. Abia toamna tîrziu, dr. Constantin Angelescu a fost trimis în Statele Unite”²². Legăția română mai cuprindea pe N. H. Lahovary, secretar, Alexandru Rubin, atașat în misiune specială și pe maiorul Liviu Teiușan, atașat militar; acestora li s-a atașat Vasile Stoica, potrivit ordinului telegrafic al primului ministru din 22 ianuarie 1918, în calitate de consilier cultural.

La 15 ianuarie 1918, ministrul român și-a prezentat scrisorile de acreditare președintelui Statelor Unite, Woodrow Wilson²³. Românii americani au primit cu multă bucurie și sosirea primului ambasador al României în S.U.A. Într-o scrisoare din 11 martie 1918, președintele societății macedo-române din Statele Unite, Ion Popescu, îl asigura pe înaltul diplomat român de stima membrilor societății pe care o conducea și îi ura mult succes în misiunea pe care o îndeplinea²⁴.

În România, situația era complexă. În urma revoluției din octombrie 1917, Rusia a ieșit din război lăsînd armata română singură în fața inamicului, departe de aliații occidentali, pusă în imposibilitate de a continua lupta. În fața acestei situații, la 26 noiembrie/9 decembrie 1917, România se vede nevoită să semneze armistițiul de la Focșani și să înceapă tratativele de pace cu Germania și aliații ei²⁵.

În ziua de 20 februarie/5 martie 1918 se încheie tratatul preliminar de pace de la Buftea-București, care, printre altele, prevedea și licențierea ofițerilor misiunilor militare aliate, cărora li se acordă și liberă trecere²⁶. Dr. C. Angelescu și-a conjugat eforturile cu cele ale Misiunii Patriotice.

Într-un interviu acordat agenției Associated Press în ianuarie 1918, C. Angelescu a înfățișat sacrificiile făcute de România pentru eliberarea românilor oprimați, pentru unitatea națională. În final, dr. C. Angelescu afirma că românii erau decîși să facă pe mai departe sacrificii pentru a-și realiza idealul lor național²⁷. Într-un raport adresat lui Robert

²¹ Arh. St. București, fond Comitetul de Asistență al Crucii Roșii Române din Paris, dos. 110/1917, f. 7.

²² I. G. Duca, *Amintiri politice*, III, München, 1982, p. 57.

²³ B.A.R., Secția Mss., Arh. dr. C. Angelescu, mapa I, mss. 18; Arh. St. București, fond Casa Regală, dos. 93/1918, f. 1; G. Fotino, *Washington, în Reprezentanțele diplomatice ale României*, I, București, 1967, p. 391; *America*, XIII, nr. 12 din 17 ianuarie 1918.

²⁴ Arh. St. București, fond Ioan Podea, dos. 101/1914—1923, f. 61.

²⁵ *Idem*, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Miscellanee, dos. 1/1917; Constantin I. Stan, *Întreruperea operațiunilor militare pe frontul românesc. Armistițiul cu Puterile Centrale*, în *Apulum*, XXVI, 1989, p. 571—584.

²⁶ Arh. St. București, fond Casa Regală, dos. 10/1918, f. 1.

²⁷ B.A.R., Secția Mss., Arh. dr. C. Angelescu, mapa I, mss. 12.

Lansing la 7 martie 1918, dr. C. Angelescu a prezentat situația extrem de gravă în care se află România²⁸. Grație activității intense desfășurate de membrii legației române, opinia publică americană era din ce în ce mai bine informată despre situația din România²⁹.

La 17 februarie 1918, în Chicago a avut loc o impunătoare adunare în care mii de români americani au protestat împotriva tratatului de pace impus României. În cuvîntul ei, d-na Harriet Wittum a arătat că „națiunea română a trebuit să plătească scump dreptă intervenție de a-și mîntui frații din Transilvania“, făcînd un apel fierbinte cetățenilor americani să-i sprijine pe românii aflați în suferință, iar președintele Consiliului statului Illinois, Samuel Insull, prevedea reconstituirea României în granițele ei firești după război³⁰. În cuvîntul său, dr. C. Angelescu a adus un omagiu președintelui Wilson, care a proclamat dreptul imprescriptibil al națiunilor de a dispune de soarta lor³¹. Au vorbit de asemenea și profesorul Gidon E. Wels, avocatul dr. Bernard Flexner, iar din partea Misiunii Patriotice, V. Lucaciu și V. Stoica. Cuvîntările rostită au avut un efect deosebit asupra celor prezenți; potrivit unui martor ocular acestea „au zguduit de emoțiune sala arătînd suferințele și martirajul românilor“³². Membrii legației noastre au fost primiți cu imnul regal și „Deșteaptă-te române“ și au fost sărbătorii timp de patru zile de organele municipale din localitate. În dimineața zilei cînd s-a ținut întrunirea, peste 4000 de români au defilat pe străzile principale din Chicago cu fanfara în frunte. Revista bilingvă *România* care apărea în localitate descria astfel atmosfera ce domnea în oraș: „răsunau urale năsfirșite ale bunilor și înțelepților români din Ardeal, Banat și Bucovina, care cu tricolorul României agitau întreaga atmosferă ca să ducă vîntul glasul lor de îmbărbătare peste pămîntul Americii, peste valurile Oceanului“ pînă în țara mamă³³. Peste cîteva zile și românii din Indiana Harbor au organizat o întrunire similară³⁴.

Reprezentanții românilor aflați în S.U.A. plănuiau organizarea unei adunări prin care biserica românească de acolo să se rupă de Mitropolia Transilvaniei. Încă din 29 ianuarie 1918, protopopul Ioan Podea se gîndea la o asemenea acțiune, deoarece îi scria lui V. Stoica, mărturisindu-i intenția sa de a realiza această ruptură. Ea urma să se facă într-un sinod al tuturor parohiilor, cu aprobarea tuturor preoților și a tuturor enoriașilor. Tot cu acest prilej se avea în vedere și convocarea unei adunări de protest față de Puterile Centrale și de o nouă exprimare a dorinței de unitate națională³⁵.

La 22 februarie 1918 a avut loc în Washington Conferința preoților români ortodocși din S.U.A., care a stabilit ca biserica ortodoxă română să treacă sub jurisdicția Mitropoliei de la București, pentru a sublinia în

²⁸ *Idem*, mapa XIX, varia 9.

²⁹ *America despre România. Interviu cu dr. C. Angelescu, în Universul*, XXXVI, nr. 39 din 8/21 decembrie 1918.

³⁰ B.A.R., Secția Mss., Arh. dr. C. Angelescu, mapa XIX; mss. 16, varia 9; *America*, XIII, nr. 37 din 19 februarie 1918.

³¹ B.A.R., Secția Mss., Arh. dr. C. Angelescu, mapa I, mss. 11.

³² *America despre România. Interviu cu dr. C. Angelescu, în loc. cit.*

³³ *Roumania*, Chicago, I, nr. 8 din martie 1918, p. 192.

³⁴ *America*, XIII, nr. 46 din 2 martie 1918.

³⁵ Arh. St. București, fond V. Stoica. II, dos. 22/1918, f. 26.

acest fel și mai apăsător adevărul românilor americani la întregirea neamului³⁶. Decizia Conferinței preoților ortodocși români din capitala Statelor Unite s-a bucurat și de acordul general al enoriașilor.

La 24 februarie 1918, în localitatea Terre Haute din Indianapolis a avut loc o adunare sinodală. Cu acest prilej a fost înființată o parohie ortodoxă cu hramul Sf. Andrei, supusă întru toate Mitropoliei de la București³⁷.

Pentru informarea parohiilor din S.U.A. în legătură cu acțiunea ce urma să se desfășoare în Youngstown, I. Podea a trimis spre publicare o convocare ziarului *Românul* din New York. Totodată el a solicitat conducerii acestui organ de presă să-și intensifice activitatea propagandistică în sprijinul cauzei naționale românești. La 27 februarie 1918, G. Barbu, directorul gazetei românilor din New York îl informa că va publica respectiva comunicare, solicitându-i în același timp și vizita la redacție pentru discuții, problema fiind mult prea importantă pentru a o trata cu ușurință³⁸. Convocarea adunării de la Youngstown s-a făcut pe data de 9—10 martie 1918. În cursul primei zile a fost citit cu solemnitatea cuvenită *Hrisovul de închinare și supunere a românilor ortodocși din Statele Unite ale Americii de Nord către Sfânta Mitropolie a Ungro-Vlahiei*. Documentul, scris de Vasile Stoica și tradus în limba engleză de N. H. Lahovary, reafirma aspirația românilor de pretutindeni de a înlăpăi idealul național. El condamna stăpânirea ungurească asupra fraților români ardeleni care urmărea constant să-i deznaționalizeze prin stîrpirea limbii, credinței și a datinelor strămoșești. Tocmai acestei politici necruțătoare i se datorau zecile de mii de români emigranți. Biserica ortodoxă a românilor americani a hotărât să nu mai aibă nici un soi de legături cu Mitropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania, profitînd de faptul că în Statele Unite, guvernul de la Budapesta nu-și va putea întinde mîna aducătoare de chinuri și stricăciuni asupra lor. Hrisovul preciza totuși că vechile legături cu Transilvania vor fi reluate atunci cînd „Transilvania și ținuturile românești din Ungaria vor fi dezrobite“, alipindu-se Regatului liber al României. Autorii documentului declarau răspicat că nu mai pot rămîne legați de biserica din Transilvania „robîtă, lipsită de drepturi și umilită“; în mod firesc, se supun bisericii din patria mamă.

Acasă, în Transilvania, era mitropolit Vasile Mangra, care trădase interesele naționale românești, făcînd jocul autorităților maghiare. Hrisovul de închinare și supunere a avut o semnificație deosebită în acele grele împrejurări. A fost și el unul din importantele acte care au anticipat și au pregătit unirea cu Țara. Documentul era expresia voinței de unire a celor peste 150 000 de români ortodocși din Statele Unite, mesajul măreț trimis de peste Ocean celor de acasă a căror voce era înăbușită³⁹.

³⁶ *Idem*, fond I. Podea, dos. 101/1914—1923, f. 53.

³⁷ *Idem*, f. 60. Scrisoarea reverendului Elie Pop din 24 februarie 1918 către I. Podea.

³⁸ *Idem*, f. 52.

³⁹ *Idem*, f. 57—60; America, XIII, nr. 54 din 12 martie 1918; Roumania, I, nr. 8 din martie 1918, p. 201—202; La Transylvanie, Paris, I, nr. 6 din 1 august 1918, p. 10—11; V. Stoica, op. cit., p. 22—23; Antonie Plămădeală, Români americani anticipează Unirea din 1918, în Biserica Ortodoxă Română, XCVI, nr. 11—12/1978, p. 1303—1305.

Subliniind sensurile majore ale acțiunii, președintele adunării, I. Podea, inițiatorul și organizatorul ei, declara că aceasta era „singura formă prin care se putea exprima dorința de unire a românilor din ținuturile robite, cu regatul României”⁴⁰.

A doua zi, în cadrul unei ședințe festive au fost rostite discursuri care au evidențiat valoarea politică și morală a acțiunii. I. Podea a deschis adunarea vorbind despre semnificația deosebită a unirii celor două biserici, afirmând fără echivoc faptul că ea prefigura în fond unirea tuturor românilor. În cuvântul său, judecătorul G. W. Carew a salutat pe reprezentanții legăției României, arătând că Statele Unite nu luptă pentru cîștigarea de teritorii, ci pentru principii, reafirmînd totodată solidaritatea americanilor față de cauza dreaptă a poporului român: „Românii pot fi siguri — a precizat el — că simpatia tuturor aliaților și în deosebi simpatia Statelor Unite este cu ei”, încheind încurajator: „Cel din urmă strop de sînge american se va vărsa și cel din urmă cent se va spesa pentru eliberarea popoarelor asuprite”. Dr. C. Angelescu a apreciat la rîndul său că „actul măreț pe care l-ați săvîrșit acum cînd 150 000 de români din Ungaria și Transilvania [aflători în S.U.A.] au jurat credință României, dovedește sentimentele de care este pătruns neamul românesc”. Căpitanul V. Stoica afirma cu aceeași ocazie că împrejurările grele prin care trece țara impun mai mult ca oricînd unirea tuturor energiilor pentru îndeplinirea angajamentelor luate față de patrie: realizarea unei Români unite și puternice. Maiorul Liviu Teiușan, atașatul militar al României în S.U.A., a îndemnat pe toți românii să continue lupta pînă la capăt: „Înainte! Numai înainte cu toții, cu arme și cu orice mijloace pînă ce cauza noastră va fi cîștigată”.

Deputatul american John Cooper aprecia în alocuțiunea sa rolul voluntarilor români din armata americană, spunînd: „Jertfa acestor voluntari nu este a noastră, ci a neamului românesc în primul rînd. Prin victoria Statelor Unite și a aliaților săi, România se va mintui și întregul neam românesc va fi chemat la o viață nouă liberă și democrată”. Credința în izbînda finală a aliaților îl determina pe congresmenul american să considere că „tot atît de sigură e și întregirea neamului românesc”. El și-a încheiat cuvîntarea prin urări rostite în limba română: „Trăiască România Mare!”, „Trăiască voluntarii români americani!”, „Trăiască armatele aliate!”.

După discursuri, cei prezenți au adoptat o rezoluție pe care au și înaintat-o președintelui Woodrow Wilson. Documentul redactat în numele a o sută cincizeci de mii de români de lege ortodoxă din Statele Unite aducea la cunoștința șefului executivului american crearea episcopiei ortodoxe române din S.U.A. și trecerea ei sub jurisdicția Mitropoliei de la București, rupînd astfel cea din urmă legătură cu Ungaria și guvernul ei, care timp de veacuri i-a oprimat pe români silindu-i pe mulți dintre aceștia să-și părăsească vetrele și să rătăcească prin lumea largă. Semnatarii documentului își mai exprimau cea mai adîncă recunoștință față de președinte și profunda lor loialitate față de puternica Țară a Libertății în care trăiau, cu speranța că, prin sacrificiile armatei americane, națiunile mici își vor obține independența, iar cele patru milioane de români

⁴⁰ Arh. St. București, fond Ioan Podea, dos. 101/1914—1923, f. 55.

transilvăneni aflați sub stăpînire maghiară vor fi eliberați și se vor uni cu România⁴¹.

A doua zi după primirea rezoluției, la 13 martie 1918, H. Tumulty, secretarul prezidențial, mulțumea în numele lui W. Wilson părintelui I. Podea și lui Roșca, asigurându-i pe români că apreciază mult frumoasele lor sentimente precum și convingerile lor patriotice⁴².

La finele adunării, părintele Podea rostea cuvîntul de încheiere, chemînd pe toți românii americani să-și unească eforturile pentru a-și vedea îndeplinit cît mai repede idealul național. În acest scop, recomandă el, românii să folosească toate mijloacele posibile: „cei harnici cu arma, cei harnici de muncă cu munca, cei buni sfătuitori cu sfatul și toți la oaltă să formeze o putere și să o punem la îndemîna guvernului american să se folosească de ea cum crede mai bine, că atunci cînd am luptat pentru libertate vrem să o avem”⁴³.

La adunare au venit și agenți austro-ungari care i-au îndemnat pe participanți să nu semneze mesajul, amenințîndu-i că li se vor confisca averile din țara de baștină, adică din Transilvania, inclusiv banii depuși la banca „Albina” din Sibiu și li se vor ucide familia sau rudele. Spre cinstea lor, toți cei prezenți au semnat documentul, nesocotînd amenințările⁴⁴.

Mitingul de la Youngstown din 9—10 martie 1918 a avut incontestabil o semnificație politică majoră, deoarece prin el românii din America au hotărît *Unirea cu România, cu aproape nouă luni înaintea actului istoric de la 1 Decembrie 1918*.

Relevînd tocmai acest aspect al caracterului adunării, I. Podea afirma după aproape patru decenii că aceasta „era mai mult un act politic decît bisericesc, impus de situația creată de victoria nemților și înfrîngerea României”⁴⁵.

La rîndul ei, revista *România (Roumania)* scria referitor la Congresul de la Youngstown că el a fost „Un gest eroic și acest devotament patriotic al Românilor din Statele Unite care doresc unirea cu România dovedește cît de puternic este sentimentul lor național. Oamenii politici și întreaga lume vor trage concluzia că numai unirea tuturor românilor ar putea fi garanția pentru dezvoltarea națiunii române potrivit cu voința sa liberă”⁴⁶. Ziarul *America* considera și el acțiunea din 9—10 martie 1918 drept cea mai marea manifestare a românilor din Statele Unite, demonstrînd că hotărîrea de unire este „un act atît de mareț, strălucit și hotărîtor în istoria neamului nostru că va face un puternic ecou în întreaga lume”⁴⁷.

⁴¹ *Ibidem*; Arh. Muzeului Unirii Alba Iulia, fond Marea Unire, mss. 4542, f. 11—12. *Petiția Episcopiei Române Ortodoxe din Statele Unite ale Americii de Nord către Președintele Woodrow Wilson — 15 noiembrie 1918*; Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. II, București, 1983, p. 26.

⁴² Arh. St. București, fond I. Podea, dos. 108/1909—1918, f. 39.

⁴³ *Ibidem*, dos. 103/1918, f. 11—12. *Petiția Episcopiei Române Ortodoxe...*; Arh. Muz. Unirii Alba Iulia, fond Marea Unire, mss. 4542, f. 12.

⁴⁴ Cf. Dr. Veniamin Pocitan Ploesteanu, *Biserica Ortodoxă Română din America*, București, 1937, p. 44.

⁴⁵ Arh. St. București, fond I. Podea, dos. 104/1957, f. 9. Referat privitor la situația românilor din S.U.A., semnat Ioan Podea.

⁴⁶ *Roumania*, I, nr. 8 din martie 1918, p. 187.

⁴⁷ *America*, XIII, nr. 54 din 12 martie 1918.

În fine, Societățile românilor americani au privit și ele cu bucurie mitingul de la Youngstown. Astfel, membrii Societății voluntarilor români din Philadelphia, întruniți la 10 martie 1918 în adunare extraordinară, aduceau prinosul lor de recunoștință bravilor luptători ai neamului românesc, pentru marea operă — zic ei —, săvârșită prin alipirea Bisericii ortodoxe române din S.U.A. pe lângă Mitropolia din București⁴⁸. În aceeași zi, și Societatea „Deșteptarea României” din Michigan adresează adunării o scrisoare de felicitare în care se arăta: „Felicităm mărețul scop cu care s-au înfăptuit aotele din ziua de 9 și 10 martie”⁴⁹. Societatea „Albina” din New-Castle urează și ea succes unirii bisericilor ortodoxe din Statele Unite cu Mitropolia din București, act ce permitea, spun semnatarii, deschiderea tuturor drumurilor spre Unirea și fericirea românilor⁵⁰. Un grup de români americani din Toledo, alcătuit din Nicolae Dolgae, George Tescula și Adam Cristea salutau și ei cu bucurie „Marea Adunare Națională de la Youngstown”⁵¹.

Numeroși oameni politici, cetățeni americani salută și ei adunarea de la Youngstown. Astfel, John Coleas trimitea o telegramă de felicitare pentru alipirea bisericilor ortodoxe româno-americane la România⁵², deputatul William Gordon arăta și el într-un mesaj că ținuta generală a românilor din America și patriotismul cald cu care ei au susținut cauza României în lupta pentru drepturi și libertate „constituie o bucurie și un izvor de inspirație pentru orice cetățean patriot”⁵³. Apoi senatorul Warren Harding, viitorul președinte al Statelor Unite, își exprima și el bucuria față de desfășurarea Congresului, într-un mesaj adresat lui I. Podea, pe care îl asigura că este alături de români⁵⁴. Senatorul B. Penrose scria președintelui adunării, asigurând pe toți participanții de bunele sale sentimente față de ei⁵⁵.

Guvernatorul statului Ohio scria părintelui I. Podea afirmind că „Declarația de credință și supunere a două sute de mii de români din America înseamnă o epocă în istoria popoarelor și locuitorilor de origine străină în Statele Unite și e o stea strălucitoare în năzuințele celor care luptă pentru libertate, de la o margine a lumii la alta”⁵⁶.

Mitingul de la Youngstown a deschis cale largă unei apropieri a românilor americani de Casa Albă. Elie Pop, preot în Indianapolis, îi scria la 29 martie 1918 lui Ioan Podea că li s-a aprobat audiența amîndurora la președintele Wilson. În acest scop îi solicita o copie a *Hrisovului* în englezește pentru a o prezenta guvernului american⁵⁷.

Ioan Podea dorea ca „*Hrisovul de închinare*” să fie însoțit și de un *Memorand*. În acest scop, el se adresează lui Vasile Stoica la 18 aprilie

⁴⁸ Arh. St. București, fond I. Podea, dos 101/1914—1923, f. 61. Telegrama este semnată de Alex. Toma președinte și Ioan Galler secretar.

⁴⁹ *Idem*, f. 64.

⁵⁰ *Idem*, f. 67. Scrisori similare au adresat și alte societăți ca „Simion Bărnuțiu”, „Doru”, „Avram Iancu”.

⁵¹ *Idem*, f. 68.

⁵² *Idem*, f. 63.

⁵³ Arh. Muz. Unirii, fond Marea Unire, mss. 4542, f. 14. *Petiția*...

⁵⁴ *Idem*.

⁵⁵ *Idem*, f. 15.

⁵⁶ *Idem*, f. 13.

⁵⁷ Arh. St. București, fond I. Podea, dos. 101/1914—1923, f. 58.

1918, rugindu-l ca în cel mai scurt timp să pregătească un document istoric „care să rămână de vecinică pomenire”⁵⁸.

În concluzie, Congresul de la Youngstown a fost un mare succes, datorat în mare parte talentelor organizatorice ale lui Ioan Podea, laudat de altfel și de colonelul Adrian Miclescu, șeful comisiei regale de război pentru America, care-i aprecia în special curajul răspunderilor și al acțiunilor mari⁵⁹. Cuvinte elogioase despre Ioan Podea mai scrie și Anton Bibescu, ministrul României la Washington în 1921, într-un mesaj trimis lui Take Ionescu, pe atunci, șeful diplomației românești; „Pe lângă că a organizat biserica, n-a existat nici-o mișcare patriotică, socială sau culturală în care părintele protopop Podea să nu-și fi avut partea sa de răspundere și de contribuție. Ași putea spune că a fost singurul dintre preoții și intelectuali români care prin calitățile sale sufletești și prin cultura sa a știut ridica și menține la înălțime, făcându-ne onoare în lumea de aici. Părintele Podea se bucură de o mare popularitate printre români și americani deopotrivă”⁶⁰.

Adunarea de la Youngstown a dovedit că se poate realiza o unitate de vederi și de acțiune a românilor americani pentru susținerea idealului național în condițiile deosebit de grele în care se afla România. Relevând dificultățile în care se zbătea patria mamă, președintele *Asociației româno-americane Liga și Ajutorul* din Youngstown, Ioan Vintilă, arăta, într-o scrisoare adresată lui V. Stoica în 21 aprilie 1918, că românii din America puteau să facă multe pentru cauza națională pe când cei de acasă, din Transilvania aveau miinile legate și nu puteau face nimic⁶¹.

Mergînd pe ideea unirii tuturor forțelor românești din Statele Unite, Paul Negulescu îi scria la 12 mai 1918 din Chicago lui Vasile Stoica, recomandîndu-i ca societățile românești să se grupeze într-o singură organizație pentru a putea lupta mai eficient ca să „dezvolte sentimentul românesc între cei nepăsători”⁶².

După o consfătuire cu ministrul Angelescu, V. Stoica a luat legătura cu liderii principalelor organizații românești din Pittsburg, Youngstown și Cleveland. La 13 mai 1918 se alcătuija deja un comitet pregătitor pentru înființarea unei Ligi a românilor din America⁶³.

Stringerea rîndurilor românilor americani era cu atît mai necesară, cu cît România trecea atunci prin momente dificile. Tratatul de la Buftea-București era înrobitor pentru România⁶⁴ și trebuia arătat aliaților că, deși temporar scoși din război, românii erau cu sufletul alături de cauza dreaptă, alături de Statele Unite și ceilalți aliați. Conștienți că aceasta trebuie să fie poziția românilor oriunde s-ar afla în lume, românii din Statele Unite s-au pronunțat vehement împotriva tratatului de pace

⁵⁸ *Idem*, fond V. Stoica, II, dos. 22/1918, f. 34—35.

⁵⁹ *Idem*, fond I. Podea, dos. 101/1914—1923, f. 41.

⁶⁰ *Idem*, f. 24.

⁶¹ Arh. St. București, fond V. Stoica, II, 149/1918, f. 1.

⁶² *Idem*, f. 36.

⁶³ Arh. St. București, fond V. Stoica, I, dos. 22/1918, f. 19. Raport întocmit la Congresul Ligii Naționale Române din 28 septembrie 1919 în Cleveland, Ohio.

⁶⁴ *Idem*, Colecția de microfilme Franța, rola 175, c. 941 și urm. *Actele tratatului de pace de la București 24 aprilie/7 mai 1918. Texte românești*, București, 1918, passim; D. Iancovici, *La paix de Bucarest*, Paris, 1918; Mircea N. Popa, *La paix de Bucarest*, în *AUB, Istorie*, XXIX, 1979, p. 49—58.

de la Buftea-București. Evident, în fruntea acestor manifestații se afla Vasile Stoica. El declara la sfârșitul lunii iunie 1918 că pacea încheiată prin constrângere era detestată de milioanele de români⁶⁵. La rîndul lor, din aceleași considerente, în semn de protest, membrii legației României din Washington și-au prezentat demisiile. Încă înainte de semnarea păcii, dr. C. Angelescu și Al. Rubin, atașatul român în misiune specială, au plecat la Paris. În capitala Statelor Unite au rămas doar însărcinatul cu afaceri N. H. Lahovary, atașatul militar L. Teiușan și V. Stoica, ultimul prezentîndu-și demisia la 3 iulie 1918⁶⁶.

În mai 1918 s-a creat în urma adunării din sala „Carpatina” (Cleveland) *Comitetul de formare a Ligii Naționale Române din America*⁶⁷. Cu acest prilej a fost lansat manifestul „Către toți românii!” în care se condamnă tratatul de pace stors de nemți și unguri de la România, arătîndu-se că adevărata pace va fi aceea de la sfârșitul războiului, cînd aliații vor face dreptate lumii și mai ales neamurilor care au suferit⁶⁸.

La 5 iulie 1918, în urma Congresului Național Român la care au luat parte 182 de organizații româno-americane, a fost creată *Liga Națională Română*.

Vasile Stoica a deschis congresul, subliniind apăsător că „ținta noastră a tuturor este unirea românilor care locuiesc între Nistru și Tisa”. Liga, al cărei președinte a fost ales Vasile Stoica, și-a format secții în mai multe orașe americane: Chicago, Cleveland, San Francisco, New York, Philadelphia, New-Castle, Indianapolis, Alliance-Ohio, Youngstown, iar în Canada la Lisnerick-Sask — legături strînse avînd și cu Vladivostokul și chiar cu Tokio. La 13 septembrie 1918, *Liga Națională Română* a fuzionat cu *Comitetul Național Român* și cu *Liga și Ajutorul*, formînd *Comitetul Național al Ligii Naționale din America*, care și-a păstrat denumirea restrînsă de *Liga Națională Română*, avînd ca președinte tot pe V. Stoica, iar ca vicepreședinți pe Ioan Podea și Ioan Sufană⁶⁹.

Scopul principal al Ligii era acela de a obține din partea guvernului american sprijinul necesar realizării unității naționale depline. La scurtă vreme de la crearea sa, *Liga Națională Română* a lansat apelul intitulat *Către românii din Statele Unite*. Documentul, semnat de conducerea organizației, era dovada de netăgăduit a unui fierbinte patriotism. Se exprima din nou dorința vie de unitate națională a românilor de pretutindeni. „Noi aleșii voștri — glăsuia manifestul — vă chemăm la unirea cea sfîntă pentru care uniți au fost românii toți de la începutul existenței lor și pînă astăzi, prin ducele grai românesc”⁷⁰.

Crearea Ligii Naționale Române a fost un eveniment și el a fost apreciat de mai mulți lideri ai românilor americani. Astfel, la 2 septembrie 1918, I. Podea îi scria lui V. Stoica: „Eu mă pun în serviciul cauzei

⁶⁵ C. Botoran, O. Matichescu, *op. cit.*, p. 213, doc. 91; Constantin I. Stan, *Activitatea lui Vasile Stoica în S.U.A. în sprijinul Unirii (1917—1918)*, în *ActaMN*, XXI/1984, p. 300.

⁶⁶ Arh. St. București, fond Casa Regală, dos. 93/1918, f. 1; 5.

⁶⁷ V. Stoica, *op. cit.*, p. 35—37.

⁶⁸ Arh. St. Brașov, fond Societatea „Speranța”, dos. 11/1918, f. 1—3.

⁶⁹ *America*, XII, nr. 177 din 6 august, nr. 182 din 12 august, nr. 233 din 11 octombrie 1918; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, București, 1983, p. 594.

⁷⁰ Arh. St. Brașov, fond Societatea „Speranța”, dos. 11/1918, f. 4.

încă odată, cu trup și suflet...⁷¹. La rindul său, profesorul Paul Negulescu, stabilit în Aliance-Ohio, oferindu-și și el serviciile în slujba cauzei naționale, își exprima speranța, într-o scrisoare către V. Stoica, trimisă la 5 octombrie 1918, că Liga Națională „va aduce mari rezultate” dacă i s-ar putea imprima o activitate mai amplă și dacă românii de aici ar înțelege că printr-însa s-ar putea face o atmosferă foarte favorabilă pentru România⁷².

Evenimentul privind întemeierea Ligii Naționale Române a fost adus de V. Stoica la cunoștința autorităților americane, ambasadelor Franței, Angliei și Italiei, precum și românilor din Paris. Aceștia din urmă și-au exprimat deplina simpatie față de Congresul chemat la 5 iulie 1918 să întemeieze Liga Națională⁷³. Într-un raport din 16 august 1918, V. Stoica îl informa pe dr. C. Angelescu în legătură cu crearea Ligii „al cărui Comitet e alcătuit din toate partidele și care să strângă în sinul ei pe toți românii”. Semnatarul raportului mai preciza că organizația pe care o conducea avea un birou de presă la Washington, care informa prompt presa și cercurile politice americane asupra realităților românești, dar mai ales susținea cauza unității naționale⁷⁴. Relațiile lui V. Stoica rămân excelente cu dr. C. Angelescu chiar și după plecarea acestora la Paris. Scriindu-i lui V. Stoica la 15 mai 1918 din capitala Franței, îl informa că acolo legația „a rămas în aer, nu mai este ministru. Cel în serviciu a demisionat, iar altul nou nu s-a trimis, ca și la Washington de altfel”. Dificultățile fuseseră determinate de ocupația germană de acasă și problemele legate de finanțarea propagandei, așa încît îl sfătuia pe zelosul fost colaborator să se bazeze doar pe forțele proprii⁷⁵.

Pentru o mai bună informare, N. S. Russenescu îi trimitea căpitanului V. Stoica, la 24 mai 1918, 50 de exemplare din jurnalul coloniei românești de la Paris, *La Roumanie*⁷⁶. La 7 iunie 1918, același N. S. Russenescu îi scria din nou lui V. Stoica, întrebîndu-l dacă jurnalul trimis se citea și dacă era posibil să fie răspîndit în cercurile americane, care puteau constata astfel și din filele respectivului jurnal faptul că nici un român adevărat nu putea accepta o astfel de pace ca aceea de la Buftea-București⁷⁷.

V. Stoica întreținea legături și cu voluntarii români aflați în îndepărtata Rusie, la Vladivostok și care trăiau în condiții extrem de grele. În iunie 1918, el le expediază 300 de dolari, iar în februarie 1919, din partea Ligii Naționale Române, alți 1000 de dolari⁷⁸.

Românii aflați în misiune în Statele Unite au avut strînse legături și cu oameni politici, de știință și cultură americani. La 28 august 1917,

⁷¹ Arh. St. București, fond. V. Stoica, II, dos. 123/1918, f. 1.

⁷² *Idem*, II, dos. 107/1918, f. 1—2.

⁷³ *Idem*, II, dos. 187/1918, f. 1—2. Scrisoarea lui V. Stoica din 3 iulie 1918 către D. Drăghicescu la Paris.

⁷⁴ B.A.R., Secția Mss., cota S $\frac{16}{\text{CDLXX}}$.

⁷⁵ Arh. St. București, fond V. Stoica, I, dos. 18/1918, f. 6—7.

⁷⁶ *Idem*, II, dos. 132/1918, f. 1.

⁷⁷ *Idem*, f. 2. Scrisoarea lui N. S. Russenescu din 7 iunie 1918 către V. Stoica.

⁷⁸ *Idem*, I, dos. 22/1918, f. 17. Memorand prezentat de V. Stoica în 29 martie 1920 guvernului român.

de pildă, V. Lucaciu și V. Stoica au avut o întrevedere cu Theodore Roosevelt, la reședința sa din Oyster Bay. Misionarii români au fost primiți cu deosebită cordialitate. Rememorînd acest eveniment, V. Stoica scria într-un memorandum remis guvernului de la București în 1920 următoarele: „Un ceas de vreme am vorbit cu dînsul despre problema românească, asupra căreia, de altfel, era destul de bine orientat. Fostul președinte era într-o toată de acord cu aspirațiile noastre”⁷⁹. Grație acestei întrevederi, fostul președinte american a cunoscut mai profund realitățile românești, așa încît în importantul său discurs din septembrie 1917 putea să declare, în cunoștință de cauză, că pacea nu se va putea face pînă ce națiunile mici nu vor fi total dezrobite și unite cu țările mamă, în această ordine de idei amintind și de România Mare care va trebui să fie și ea „una cu liberul Regat Românesc”. O poziție asemănătoare a avut și în 8 decembrie 1917⁸⁰.

Alte personalități americane cu care Vasile Stoica a avut legături apropiate au fost: senatorii Gilbert Hitcock și H. N. Lodge, Newton Baker, Frederick H. Allen, liderul partidului republican, William Philips și Albert Putney de la Departamentul de Stat, John Barrett, președintele Uniunii Parlamentare, precum și cu importanți ziariști cărora le furniza date istorice și politice despre poporul român. Unul dintre beneficiarii acestor servicii, Vladimir Simkovitch, îi scria căpitanului Stoica la 12 august 1918, mulțumindu-i pentru ajutorul acordat în redactarea unor articole despre România⁸¹.

O altă preocupare a românilor americani a fost crearea de unități militare românești în armata americană. Încă de la intrarea S.U.A. în război, potrivit unor contemporani ai evenimentelor, peste 17 000 de americani de origine română au făcut cereri în primele luni. Spre cînstea lor, nici un transilvănean nu a făcut uz de cetățenia sa austro-ungară pentru a se sustrage de la serviciul militar⁸².

De altfel aceasta era și poziția cehilor și slovacilor care și ei se înrolau cu miile în armata americană pentru a lupta pe frontul de vest, în Franța⁸³. O binecunoscută unitate militară exclusiv românească în armata americană a fost Bateria 112 mortiere de tranșee. La 9 mai 1918 Congresul american a votat Legea de naturalizare a tuturor străinilor care serveau în armata S.U.A. pe timpul în care țara era angajată în război. La 21 mai 1918 a avut loc prima solemnitate de naturalizare a românilor⁸⁴.

Acțiunea de naturalizare era binevenită, deoarece numeroși români din S.U.A. îndeplineau greutăți la înrolare, autoritățile americane fiind

⁷⁹ *Idem*, f. 5.

⁸⁰ *Idem*, f. 6; vezi și Ion Stanciu, *Theodore Roosevelt, Vasile Stoica și cauza unității românești*, în *Revista de istorie*, t. 41, nr. 12, 1988, p. 1199—1209.

⁸¹ Arh. St. București, fond V. Stoica, II, dos. 142/1918, f. 1.

⁸² *Idem*, fond I. Podea, dos. 101/1914—1923, f. 33. Articolul lui I. Podea, *Românii din America în războiul mondial*, în *Patria*, Cluj, din 20 noiembrie 1919; Ilie I. Pirvu, *Voluntarii români din America*, Sibiu, 1937, p. 6—7; Titus Podea, *Românii din America în timpul războiului*, în *Transilvania*, București, 1936, p. 117—119.

⁸³ Arh. St. București, fond V. Stoica, I, dos. 35/1918, f. 1—2.

⁸⁴ Vezi R. D. Cole and W. C. Howells, *The Thirty Seventh Division in the World War*, Columbus, Ohio, 1926, p. 392—393; Titus Podea, *op. cit.*, p. 119; Ilie Pirvu, *op. cit.*, p. 10.

uneori mai neîncrezătoare privind loialitatea și buna lor credință. În acest sens este semnificativ apelul unui grup de soldați români din compania 13 Overseas Casual Detach în frunte cu John Gavrilă (Ioan Gavrilă) care solicită la 27 martie 1918 ministrului C. Angelescu să intervină la autoritățile americane, deoarece unitatea lor trebuia să plece în Franța, dar la imbarcare au fost oprite pe motivul că erau născuți în „țară dușmană” (adică în Austro-Ungaria). Membrii grupului cereau cu vehemență să fie lăsați să plece pe frontul francez pentru a putea contribui astfel la eliberarea fraților lor de acasă⁸⁵.

Paralel cu înrolarea voluntarilor români în armata americană, Misiunea Patriotică, în speță căpitanul Vasile Stoica, trece la organizarea Legiunii militare românești, sarcină prevăzută de altfel în programul Misiunii.

Într-un document al guvernului S.U.A. publicat în 9 august 1918 în *Official Bulletin* se preciza că Departamentul de război, prin ordinul nr. 70, a aprobat formarea Legiunii slave compuse din iugoslavi, cehi, slovaci și ruteni care se puteau încorpora în regimente de infanterie. În aceeași lună, la 28 august, V. Stoica a redactat un amplu memoriu, solicitând guvernului american permisiunea pentru a alcătui și o Legiune românească, relevind totodată importanța și mai ales semnificația politico-morală a acestuia⁸⁶. Faptul este făcut cunoscut și românilor din Paris, prin scrisoarea adresată lui D. Drăghicescu la 28 august 1918, în care se mai preciza că numeroși oameni politici americani sînt de acord cu crearea Legiunii române în Statele Unite ca un „angajament politic al celor mai buni locuitori care și-au luat sarcina de a procura mii de dolari”⁸⁷.

La 21 septembrie 1918, Vasile Stoica și dr. Nicolae Lupu au remis președintelui Wilson un memoriu în aceeași problemă a creării unei legiuni române. Cu acest prilej, V. Stoica a anexat o scrisoare șefului executivului american, angajîndu-se să-și pună forțele la dispoziția guvernului american și armatei americane pentru organizarea legiunii „și prin aceasta — subliniază V. Stoica — să ajut împreună cu oamenii din țara mea marea victorie care înseamnă eliberarea lumii și unirea națiunii mele române”⁸⁸.

În 25 octombrie 1918, V. Stoica înaintează un nou memoriu președintelui Wilson în problema legiunii românești din America. Răspunsul îl primește de la adjutantul general Harris care își motiva refuzul prin dificultățile de aprovizionare și echipare precum și prin lipsa de spațiu pe vapoare⁸⁹. Este interesant de notat că Vasile Stoica se gîdea la Legiunea românească americană, chiar și la 4 mai 1919 cînd, printr-un mesaj adresat la Paris colonelului american House, îi sugera acestuia să fie reactivată și folosită împotriva bolșevismului⁹⁰.

⁸⁵ Arh. St. București, fond V. Stoica, I, dos. 36/1918, f. 1.

⁸⁶ *Idem*, I, dos. 22/1918, f. 63—72. Memorand privind crearea Legiunii Române în Statele Unite, 15/28 august 1918, semnat V. Stoica.

⁸⁷ *Idem*, II, dos. 187/1918, f. 3—4.

⁸⁸ *Idem*, I, dos. 37/1917—1920, f. 39.

⁸⁹ *Idem*, I, dos. 28/1918, f. 10.

⁹⁰ *Idem*, II, dos. 192/1919, f. 4—5.

Un alt aspect al activității românilor aflați în misiune pe pământul nord-american a fost stringerea legăturilor cu reprezentanții națiunilor asuprite din imperiul austro-ungar aflate acolo. Conlucrarea cu solii cehi, slovaci, iugoslavi și poloni era firească și explicabilă prin identitatea de aspirații și idealuri, aducând pe plan politico-diplomatic certe beneficii. Emigrația acestor popoare era foarte bine organizată. Cehii de pildă aveau Alianța Națională Cehă condusă de L. J. Ficher. La Pittsburg activa Liga slovacă în frunte cu Mamatej. Există de asemenea un comitet național polonez în frunte cu renumitul pianist Paderewski, dar dintre toți Masaryk se bucura de cea mai largă popularitate. Toate aceste organizații susțineau o bună campanie de propagandă cu largă audiență la opinia publică americană. Relevind acest fapt, V. Stoica menționa într-un memoriu din 29 martie 1920 că sîrbii aveau la Washington un mare birou de propagandă, tipăreau numeroase cărți la New York și Londra pe care le răspîndeau în toată America. La fel polonezii și cehii. Tot în acest memoriu, V. Stoica își exprima convingerea că dacă Cehoslovacia a ajuns un stat independent, aceasta se datora „numai pe jumătate legiunilor cehoslovace de pe fronturi, căci cealaltă jumătate e opera serviciului lor de informare a străinătății. Primeau știri din toate părțile pământului și umpleau cu ele presa americană”⁹¹.

Colaborarea dintre conducătorii națiunilor oprimate din imperiul austro-ungar aflați în exil a fost consemnată și de Ioan Podea care nota că politica de colaborare strinsă pe care au dus-o românii americani cu emigranții popoarelor asuprite din Austro-Ungaria avea același scop de a dărîma imperiul bicefal și a pune capăt jugului secular⁹².

Cele mai strînse relații pe care le-au avut românii acolo au fost, după mărturia lui V. Stoica, cele cu boemii în fruntea cărora, odată cu sosirea sa în mai 1918 în Statele Unite, se puse T. G. Masaryk. Rememorînd acele momente, V. Stoica consemna peste mai bine de un deceniu cum, cu prilejul primirii sărbătorești ce i s-a făcut în Cleveland, îndată după sosirea sa, după ce i-a urat bun venit în numele românilor, îl rugă să se pună și în fruntea lor, solicitare făcută în fața întregii asistențe din sala „Gray's Armory”⁹³.

Treptat, numărul membrilor Misiunii Patriotice și ai ambasadei române din Washington s-a redus considerabil. Mai întîi a plecat părintele I. Moța, apoi dr. C. Angelescu și Al. Rubin, iar în august 1918 V. Lucaciu.

În vara anului 1918 se vehicula ideea tinerii în toamna lui 1918 a unui Congres al naționalităților la Paris, care să fie o continuare a celui de la Roma. Într-un mesaj adresat la 8 august 1918 lui V. Lucaciu, V. Stoica îi propunea să participe la acest for internațional în numele românilor din Statele Unite. În acest scop, Stoica îi sugera ideea întocmirii unui memoriu despre aspirațiile românești care urma să fie înaintat autorităților antantiste⁹⁴. Congresul proiectat nu s-a mai desfășurat datorită precipitării evenimentelor.

⁹¹ Idem, I, dos. 22/1918, f. 7—8.

⁹² Idem, fond Ioan Podea, dos. 104/1957, f. 10; Referat... I. Podea — 1957.

⁹³ V. Stoica, *Președintele Masaryk în timpul marelui război*, în T. G. Masaryk — *președintele republicii cehoslovace*, București, 1930, p. 83.

⁹⁴ Arh. Șt. București, fond V. Stoica, II, dos. 196/1918, f. 2.

Un prim rod al conlucrării dintre fruntașii refugiați în S.U.A. ai popoarelor oprimate din Austro-Ungaria a fost desfășurarea la 15 septembrie 1918 a unei întruniri publice în sala Carnegie Hall din New York în prezența a circa 4000 de persoane. În prezidiul adunării erau fostul președinte H. Taft, senatorul H. Lodge, Sockton Axon, cumnatul președintelui Wilson, apoi senatorul G. M. Hitcock, președintele comitetului senatorial pentru afacerile străine. Au fost prezenți de asemenea ambasadorii Marii Britanii, Franței și Italiei. Vorbitorii G. M. Hitcock, scriitorul și sociologul francez Pierre de Lenux, T. G. Masaryk, J. Paderewski, H. Hinković, V. Stoica au înfățișat suferințele, luptele și aspirațiile popoarelor pe care le reprezentau. În unanimitate au cerut dezmembrarea Austro-Ungariei. Mitingul s-a sfârșit prin votarea unei moțiuni în care era exprimată profunda gratitudine față de guvernul Statelor Unite și cabinetele din Europa în care America lupta alături pentru cauza comună a democrației. Autorii rezoluției arătau totodată că întruoit majoritatea locuitorilor din Austro-Ungaria formată din cehi, slovaci, ucrainieni, români, iugoslavi și italieni au fost pe nedrept și în mod crud guvernați de o minoritate conducătoare germană și maghiară, aceștia cereau „dizolvarea actualului imperiu și organizarea popoarelor sale eliberate în conformitate cu propria lor voință”⁹⁵. Moțiunea a fost prezentată la Casa Albă, președintelui Wilson. Martor al evenimentelor, V. Stoica nota în memoriile sale că „președintele S.U.A. a citit cu interes documentul, a ascultat cu atenție explicațiile lui Masaryk, declarind apoi că *guvernul Statelor Unite e întru toate de acord cu aspirațiile noastre* și că, după convingerea sa, Austro-Ungaria e „o șandramă putredă care nu mai poate fi ținută în picioare oricite proptele i s-ar pune și a cărei dezmembrare a devenit o necesitate”⁹⁶.

La 16 septembrie 1918, a avut loc în hotelul „Baltimore” din New York întrunirea comitetului de organizare a *Uniunii Europei Centrale* care avea drept scop coordonarea acțiunilor reprezentanților națiunilor oprimate din centrul și sud-estul Europei, pentru reîntregirea lor. Această organizație s-a creat la 2 octombrie 1918. Președinte era T. G. Masaryk, prim-vicepreședinte V. Stoica, vicepreședinți dr. N. Lupu și Grigore Zatkovich, director fiind profesorul Miller de la Colegiul din Oberlin (Ohio)⁹⁷. A doua zi, în Washington a avut loc un impresionant miting la care au fost prezenți cehii T. G. Masaryk și Smetana, lituanienii Charles și John Szulpas, iugoslavii H. Hinković, B. Vosnjak, J. Grugurevich, românii V. Stoica și dr. N. Lupu. Vorbitorii au subliniat necesitatea luptei comune împotriva dominației străine pînă la victoria finală⁹⁸.

V. Stoica a adresat la 16/29 octombrie 1918 un mesaj societăților românilor americani în care le solicita să trimită președintelui Wilson și ministrului de externe scrisori în care să fie cuprinse doleanțele românilor. Acestea trebuiau expediate cit mai repede, pentru a face cunoscute

⁹⁵ *Idem*, I, dos. 18/1918, f. 22—23.

⁹⁶ V. Stoica, *op. cit.*, p. 56; Victor S. Mamatey, *The United States and East Central Europe 1914—1918. A study in Wilsonian Diplomacy and Propaganda*, Princeton, New-Jersey, 1957, p. 316—317; Boris Ranghet, *Relațiile româno-americane în perioada primului război mondial (1916—1920)*, Cluj-Napoca, 1975, p. 95—96.

⁹⁷ *America*, XII, nr. 227, din 4 octombrie 1918.

⁹⁸ Arh. St. București, fond V. Stoica, I, dos. 27/1918, f. 23—54.

înalțelor autorități americane cât mai bine aspirațiile acestora⁹⁹. În scurt timp, o ploaie de scrisori și telegrame românești pleacă spre Casa Albă. Între acestea societățile „Sentinela” și „Speranța” se situau la loc de frunte. Se cerea totodată ca și românii să se bucure de aceleași încurajări și sprijin care a fost acordat și cehoslovacilor și iugoslavilor¹⁰⁰.

Liga Națională Română din S.U.A., la 18/30 octombrie 1918 a elaborat o declarație pe care a prezentat-o secretarului W. Philips de la Departamentul de stat. Documentul cerea „cu toată hotărîrea, deplină libertate pe seama neamului nostru”. Autorii declarației, V. Stoica președinte, Teofil Roșca și Julius E. V. Ioanovici secretari arătau că peste o sută de mii de transilvăneni și bucovineni, din care o mie cinci sute de ofițeri au luptat sub drapelul armatelor române în cursul războiului. Ei condamnau cu fermitate tendințele de federalizare a monarhiei dualiste, atrăgînd atenția că aceasta „nu este altceva decît o nouă mască sub care robia din trecut vrea să ne țină încătușați și în viitor”¹⁰¹. Soluția nu putea fi decît unirea Transilvaniei cu România, se concluziona în document.

Roadele colaborării Uniunii Europei Centrale cu societățile românești și ale celorlalte națiuni oprite nu s-au lăsat mult așteptate. La 17 octombrie 1918, la „Gray's Armory” din Cleveland a avut loc o impunătoare adunare în fruntea căreia s-au aflat Thomas G. Masaryk și celebrul pianist polonez Paderewski. Scopul fundamental al adunării a fost acela ca reprezentanții din Statele Unite ai neamurilor asuprite din Austro-Ungaria să solicite solemn guvernului și opiniei publice americane, precum și celorlalți aliați dezmembrarea imperiului bicefal. Că acesta era obiectivul principal al adunării, o atesta și chemarea adresată românilor americani în care se spunea: „Dacă dorești ca România Mare să devină o realitate, vino la această măreață adunare unde vei avea prilejul de a dovedi că sufletul tău e cu cauza dreaptă a Democrației și Civilizațiunii”¹⁰².

Cel mai important miting organizat de Uniunea Europei Centrale a fost acela desfășurat în Philadelphia la 23—26 octombrie 1918. Acțiunea s-a desfășurat în istorica „Independence Hall” unde se semnase în 1776 Declarația de Independență a Statelor Unite. Au luat parte T. G. Masaryk, Miroslav Gichinsky (Ucraina), Hincó Hinković (Iugoslavia), John Szhipa (Lituania), Giuseppe Bevione (Italia), căpitanul V. Stoica pentru România. În cadrul acestei solemne întîlniri a reprezentanților națiunilor asuprite din monarhia austro-ungară, s-a elaborat o declarație privind obiectivele comune ale națiunilor din Europa centrală, intitulată *Declarația de scopuri comune ale națiunilor independente din Europa de mijloc*. Documentul recunoștea ca principii de bază pentru toate popoarele libere următoarele: 1) Toate conducerea au puterea prin încuviințarea celor conduși. 2) Este un drept inalienabil al fiecărui popor de a-și organiza modul său propriu de guvernămînt în forma și pe principiile pe care le

⁹⁹ Arh. St. Brașov, fond Societatea „Speranța”, dos. 10/1918, f. 1.

¹⁰⁰ *Idem*, dos. 7/1918, f. 1; dos. 8/1918, f. 1; Cf. 1918 la români, vol. VII, București, 1986, p. 90—91.

¹⁰¹ Arh. St. București, fond V. Stoica, I, dos. 22/1918, f. 103—104.

¹⁰² Apud Gelu Neamțu, *Uniunea Democratică a Europei Centrale și Unirea Transilvaniei cu România*, în *AIAC*, XXVII, 1985—1986, p. 212.

consideră a contribui cel mai mult la bunăstarea, siguranța și fericirea lui. 3) Trebuie admis că dezvoltarea liberă și firească a idealurilor oricărui stat să-și urmeze cursul său normal, dacă un astfel de curs nu dăunează și nu amenință interesul comun al tuturor. 4) Nu trebuie să existe nici o diplomatie secretă și toate tratatele și înțelegerile propuse între națiuni trebuie să fie date publicității înainte de adoptarea și ratificarea lor. 5) Credem că popoarele noastre, având idealuri și scopuri asemănătoare, trebuie să-și coordoneze eforturile pentru a asigura libertatea propriilor națiuni, pentru promovarea bunăstării lor comune, aducându-și astfel o contribuție comună la pacea și bunăstarea întregii lumi. 6) Trebuie să se constituie o ligă a națiunilor lumii printr-o înțelegere comună pentru o colaborare practică și adevărată care să asigure dreptatea și pacea printre națiuni.

Documentul mai sublinia în continuare adevărul că în decursul istoriei popoarele au fost victimele agresivității și egoismului națiunilor dominante și dinastiilor autocrate, fiind subjugate prin forța armelor. Semnatarii actului se angajau că vor depune toate eforturile pentru ca relele semnalate să fie îndepărtate și pentru ca suferințele provocate de război să nu fie zadarnice¹⁰³.

Declarația de la Philadelphia din 26 octombrie 1918 a avut un rol deosebit de important în realizarea unității de acțiune a reprezentanților națiunilor oprite din Austro-Ungaria aflați în Statele Unite. Erau înscrise acolo principiile fundamentale ale înfăptuirii independenței naționale, precum și ale colaborării viitoare ca state unitare, suverane, pe baza deplinei egalități în drepturi.

Vasile Stoica, susținut de dr. N. Lupu, propune trimiterea către guvernul american a unei moțiuni care să exprime dorința noii organizații de a recunoaște aspirațiile de libertate ale celor patru milioane de români de a se uni cu România. Voința de unitate — se spune în moțiune — a fost exprimată răspicat de legiunile românești ce luptau umăr la umăr cu aliații pe câmpul de luptă din Franța, Italia și Siberia¹⁰⁴.

Era clar că întrunirea de la Philadelphia prefigura acțiunile plebiscitare de la Cernăuți și Alba Iulia. Ea a fost urmată de alte mitinguri la „Carnegie Hall” în 5 noiembrie și alta la „Plaza Hotel” din New York. Relevind importanța deosebită a activității desfășurate de Uniunea Democratică a Europei Centrale, V. Stoica arăta cițiva ani mai târziu că a contribuit în mod considerabil la lămurirea opiniei publice americane asupra aspirațiilor popoarelor oprite de germani, unguri și ruși¹⁰⁵.

Crearea Uniunii Democratice a Europei Centrale era susținută din partea americană de Societatea *American Friends of a New Middle Europe* din Chicago. Într-un mesaj din 18 noiembrie adresat lui V. Stoica, Socie-

¹⁰³ Arh. St. București, fond V. Stoica, I, dos. 26/1918, f. 1—2; vezi 1918 la români..., III, p. 49; vezi și Lev Sychrava, *T. G. Masaryk (1850—1930)*, Prague, 1930, p. 83—85.

¹⁰⁴ Traian Rus, *Contribuții privind lupta românilor transilvăneni aflați în Rusia și S.U.A. pentru unitate națională*, în *Revista Arhivelor*, LXV, vol. L, nr. 4/1988, p. 375.

¹⁰⁵ Arh. St. București, fond V. Stoica, I, dos. 22/1918, f. 19. Memorand prezentat în 29 martie 1920 de V. Stoica M.A.E. al României.

tatea americană îi asigura pe români că poporul american sprijină intens realizarea justelor lor aspirații¹⁰⁶.

Contactele între reprezentanții națiunilor asuprite din imperiul austro-ungar s-au realizat și prin legături personale. Astfel, dr. N. Lupu îl informa pe profesorul Masaryk în ceea ce privește relațiile existente între românii și cehii aflați în Rusia¹⁰⁷. De asemenea, V. Stoica trimite la 4 noiembrie 1918 un mesaj președintelui Ligii Slovace, Januck, în care arată necesitatea unirii eforturilor românilor, slovacilor și cehilor împotriva dominației maghiare¹⁰⁸.

Un rol important în susținerea cauzei drepte a popoarelor din centrul și sud-estul Europei l-a avut Jusserand, ambasadorul Franței în S.U.A. El a organizat la 2 noiembrie 1918 o recepție la care au participat Thomas G. Masaryk, tocmai ales președinte al Republicii Cehoslovace, Simici, însărcinatul cu afaceri al Serbiei la Washington, Roussos, ministrul Greciei în capitala Statelor Unite, William Phillips, prim-asistent al secretarului de stat căruia i-a prezentat situația existentă în Transilvania, inclusiv oprirea la care erau supuși românii din Austro-Ungaria¹⁰⁹.

Relevind colaborarea națiunilor, V. Stoica făcea următoarea constatare într-un raport întocmit pentru Congresul Ligii Naționale Române din S.U.A., ținut în Cleveland O., la 28 septembrie 1919: „Aici în America, toate naționalitățile oprite în patria lor veche se organizau și căutau apropiere între ele ca împreună să arate acestei țări al cărui cuvânt avea să cadă greu în Conferința de Pace că ele vor unire cu cei de un singe și de o lege, vor dezrobirea de sub jugul german, ungur, turc sau rus și că sînt gata să facă jertfe pentru dezrobirea lor”¹¹⁰.

Între timp, în țară se produceau schimbări importante. Ofensiva din vara anului 1918 a Antantei a dat puternice lovituri forțelor Puterilor Centrale. România a reintrat la 10 noiembrie 1918 de partea Antantei, trupele române pătrunzînd din nou în Transilvania. Rînd pe rînd au capitulat Bulgaria, Turcia, Austro-Ungaria și în final, la 11 noiembrie și Germania. Condițiile deveniseră astfel propice realizării unității naționale românești.

La 6 noiembrie 1918, Robert Lansing a trimis un mesaj guvernului român în care declara că autoritățile de la Washington au recunoscut aspirațiile românilor, garantînd că „justele drepturi politice și teritoriale ale poporului român” vor fi susținute și apărate împotriva oricăror agresiuni străine, acestea urmînd a fi susținute la Conferința de Pace de însuși președintele Woodrow Wilson¹¹¹.

Avînd în vedere aceste garanții, părintele Podea a adresat la 15 noiembrie 1918, în numele Episcopiei Ortodoxe Române din S.U.A., o petiție în care arăta că România și-a lărgit hotarele prin alipirea Basarabiei, dar frații din Transilvania, Banat și Bucovina, peste 4 milioane de oameni, mai așteaptă hotărîrile Conferinței de Pace.

¹⁰⁶ *Idem*, I, dos. 28/1918, f. 23.

¹⁰⁷ *Idem*, I, dos. 37/1917—1920, f. 12.

¹⁰⁸ *Idem*, f. 25.

¹⁰⁹ Arh. St. București, fond V. Stoica, MAE al României.

¹¹⁰ *Idem*, f. 19.

¹¹¹ 1918 la români..., III, p. 47; Victor S. Mamatey, *op. cit.*, p. 377.

În ceea ce-i privește pe românii americani, aceștia și-au reafirmat dorința arzătoare de a înfăptui unitatea națională. Ioan Podea mai arăta cum voinicii români au răspuns mai presus de orice așteptare la înrolarea în trupele americane, dînd cel mai mare procent de ostași în comparație cu numărul imigranților.

Documentul mai sublinia că prin Unirea Transilvaniei cu România se realiza în răsăritul Europei o țară democratică în care frățietatea și egalitatea, libertatea politică, economică și religioasă va domni peste toți cetățenii fără deosebire de naționalitate¹¹².

Marele act istoric de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918 a fost primit de presa românilor americani cu o bucurie fără margini. Revista *Semănătorul* care apărea la Youngstown scria în numărul din decembrie 1918 că „Acum sîntem și noi liberi și în aceleași drepturi cu frații noștri din Regat”¹¹³.

La 3 ianuarie 1919 Liga Națională Română a lansat un apel către toți românii, în care era salutată făurirea statului național român. Apelul sublinia caracterul legitim, necesar, al actului plebiscitar de la Alba Iulia care însemna un nou pas pe calea progresului istoric și care, votînd pe veci Unirea cu Regatul României, va încheia un ciclu istoric¹¹⁴.

Se împlinea în acest fel dezideratul secular al poporului român de a trăi într-o singură patrie, unită și liberă. La realizarea visului înfăptuirii României Mari, românii americani, după cum am văzut, și-au adus o contribuție importantă. Legați prin mii de fire spirituale de frații lor de acasă, românii americani s-au încadrat perfect și benefic în marele front al popoarelor ce luptau pentru libertate și democrație. Contribuția aceasta pusă în adevărata ei lumină dovedește încă odată că Unirea a fost opera tuturor românilor de pretutindeni.

CONSTANTIN I. STAN — GELU NEAMȚU

ANEXE

I/a

Scrisoarea lui Gheorghe Popp din 18 august 1917 de la Kiev către Vasile Stoica.

Kiev, 18 august stil vechi, 1917

Profit de ocazie ce am spre a-ți scrie. Trăim momente extraordinare. Țara noastră este în pericol de a fi invadată. Trupele noastre abia refăcute au intrat în focul cel mai crîncen. La Mărășești și la Oituz s-au dat lupte de o măreție vrednică de epopee. Ai noștri au luptat cu o vitejie de neînchipuit. Au uimit pe francezi și englezi. Dar slăbiciunea și șovăirea rusească va pricinui probabil o

¹¹² Arh. Muz. Unirii Alba Iulia, fond Unirea, mss. 4542, f. 8—10; Arh. St. București, fond I. Podea, dos. 103/1918, f. 8—10.

¹¹³ *Semănătorul*, IV, nr. 12, decembrie 1918; Constantin I. Stan, *Contribuții ale românilor aflați peste hotare la înfăptuirea idealului național, în toamna anului 1918*, în AMP, XII, 1988, p. 633.

¹¹⁴ *America*, XIV, nr. 13 din 5/18 ianuarie 1919; *1918 la români...*, III, p. 112.

nouă catastrofă. Se spune că germanii vor să ocupe și Basarabia spre a o alipi la țară, spre a face o parodie de Românie Mare și să încheie o pace separată cu cei rămași în țară.

Sînt momente de un tragism zguduitor pe care le trăim și mă înfior în fața sortii ce ni se pregătește.

Noi sîntem cu Bocu și cu un bucovinean Doboș trimiși la Kiev în misiune ca să scoatem aici o gazetă provizorie „România Mare” foaia noastră a apărut azi a 5-a oară, trimit aici ultimul număr.

Rusia se pare că merge spre descompunere sau spre o contrarevoluție, ori cel puțin spre o monarhie constituțională.

Această din urmă soluțiune ar fi probabil cea mai bună. În orice caz ne așteaptă zile grele, nu știu dacă nu vom fi nevoiți să trecem cu toții în Franța.

Voi ce ați făcut pe acolo? Scrie-mi o scrisoare corespunzătoare pentru Kiev cu ce ați făcut și ați văzut acolo, cu orașele americane (cam ele ne mai ridică moralul) și despre românii de acolo. Aici afacerea cu voluntarii merge greu. Pînă acum avem maximum 4—5000 de voluntari.

Am petrecut la gară pe bieții noștri pribegi care pleacă în lume și mi-e sufletul plin de jale și duioșie de înstrăinarea lor.

Cine știe cînd vor revedea Ardealul. Îți urez izbîndă în lucrările voastre și te îmbrățișez cu dragoste.

Al tău, Gh. Popp.

Arh. St. București, fond V. Stoica, II, dos. 124/1917, f. 1—3. Original.

I/b

Rezoluția adunării de la Youngstown din 9—10 martie 1918.

Excelenței sale Woodrow Wilson, Președintele Statelor Unite. Casa Albă. Washington.

O sută cinci zeci de mii de români de lege ortodocșă din America, întemeind astăzi în Congresul lor o Episcopie Ortodoxă în Statele Unite, rupînd astfel cea din urmă legătură cu Ungaria și guvernul ei, care timp de zece veacuri i-a asuprit silindu-i să-și părăsească căminurile și să rătăcească în largul lumii, exprimă astăzi cea mai adîncă recunoștință Excelenței Voastre și profunda lor loialitate față de această Țară a Libertății. Au primit cu mare mare bucurie vestea că fiii și frații lor voluntari în armata americană au luat deja parte în luptele de pe frontul francez; cheazăușesc din nou Excelenței Voastre orice jertfă de sînge și avere ce va cere țara în războiul pentru eliberarea lumii și au cea mai neclintită încredere că prin jertfele armatei americane și armatelor aliate se vor elibera toate popoarele mici și astfel se vor elibera cu Regatul Român și cele patru milioane de români transilvăneni care trăiesc sub asuprire ungurească.

Arh. St. București, fond Ioan Podea, dos. 103/1918, f. 14. Copie.

II

Societatea „Albina” către dr. C. Angelescu.

10 martie 1918

Excelenței sale dr. C. Angelescu,

Societatea Albina din New Castle salută Legațiunea română urînd succes strălucit unirii bisericilor de aici cu mitropolia din București. Societatea noastră vede prin evenimentele de față deschiderea posibilă a tuturor drumurilor spre unire pentru binele și fericirea neamului românesc de aici.

Ioan Oprea președinte
Axente Păcurar vicepreședinte
Andronic Corfar șef controlor

Arh. St. București, fond I. Podea, dos. 101/1914—1922, f. 67. Original.

III

Scrisoarea lui Gavrilă Barbu din 27 februarie 1918 către Ioan Podea.

27 februarie 1918

Prea stimate d-le părinte,

V-am primit scrisoarea „Special Del'y” însoțită de convocarea pe care o vom publica în numărul de săptămîna aceasta și pentru care, vă alăturăm bilul de plăți.

În cheștiunea propagandei amintite e absolut necesar să avem informațiuni edificatoare.

De aceea, dacă nu vă este inconvenient, v-am ruga să vă obosiți pînă aici. Chestia este de foarte mare importanță și nu se poate trece peste ea foarte ușor, cum s-ar crede la prima vedere.

Rămîne la aprecierea d-voastră.

În speranța că vom primi răspunsul d-voastră cît se poate de grabnic, am rămas vecinic același

G. Barbul

Arh. St. București, fond I. Podea, dos. 101/1914—1922, f. 52. Original.

IV

10 martie 1918

Societatea „Simion Bărnuțiu” către dr. C. Angelescu.

Excelență, primiți felicitările noastre pentru scopul final luat azi de către românii americani, la care scop și noi bănațenii din Chicago am fost subjugați de veacuri, strigăm cu glas tare: Jos Mangra Trădătorul! Trăiască libertatea! Trăiască România.

Arh. St. București, fond I. Podea, dos. 101/1914—1922, f. 66. Original.

V

Societatea „Deșteaptă-te Românie” către prezidiul adunării din Youngstown din 9—10 martie 1918.

10 martie 1918

Felicităm întrunirea națională și dorim succes și progres neamului românesc printre popoarele civilizate de pe Glob; înconjurăm cu bărbăție pe primul ministru al [României — n.n.] spre a ne aduce dezvoltare și înflorire neamului nostru pribeag; felicităm mărețul scop cu care s-au înfăptuit în ziua de 9 și 10 martie.

Arh. St. București, fond I. Podea, dos. 101/1914—1922, f. 64. Original.

VI

Adam Cristea către dr. C. Angelescu. Nicolae Dolgae, George Tescula

Toledo, 10 martie 1918

Salutăm cu bucurie Marea Adunare Națională de la Youngstown deși sîntem departe de adunare cu trupul, dar cu sufletul sîntem în mijlocul adunării care va ști a lua măsurile necesare.

Nicolae Dolgae, George Tescula, Adam Cristea.

Arh. St. București, fond I. Podea, dos. 101/1914—1922, f. 68. Original.

VII

Scrisoarea lui John Coleas către dr. C. Angelescu.

10 martie 1918

D-le ministru, d-lor preoți, d-lor deputați, felicit întreaga adunare și faptul ce se împlinește astăzi la Youngstown Ohio, alipirea bisericilor la România. Trăiască România și luptătorii ei. Alungați trădătorii, jos cu ei! Primiți sinceritatea noastră.

John Coleas

Arh. St. București, fond I. Podea, dos. 101/1914—1922, f. 63. Original.

VIII

Scrisoarea lui Elie Pop către dr. C. Angelescu.

Indianapolis, 29 martie 1918

Regret că la nici-o epistolă nu mi-ai răspuns; acum îți mai comunic că audiența la președintele Wilson ne este asigurată. Când mergem vom fi primiți; trebuie, însă o copie a *Hrisovului* în englezește să o prezint guvernului de aici deoaarece vrea să o vadă.

Răspundeți de acolo ziua cind să mergem dacă aveți intenția de mers.

Arh. St. București, fond I. Podea, dos. 101/1914—1922, f. 58. Original.

IX

Scrisoarea lui H. Tumulty către Ioan Podea.

13 martie 1918

My dear Sir,

The President asks me to thank you and Rev. Roșca and everyone concerned, for your kind telegram of March 12th and to tell that he deeply appreciates your fine sentiments and patriotic assurances.

Sincerely yours, H. Tumulty, Secretary to the President.

Arh. St. București, fond I. Podea, dos. 108/1900—1918, f. 57. Original

X

Scrisoarea lui Paul Negulescu către Vasile Stoica.

Chicago, 12 mai 1918

Foarte bine ai făcut că te ocupi de organizarea românilor de aici. Ar trebui ca cei cîțiva buni români care iubesc România să se grupeze într-o singură organizație și să lupte ca să dezvolte sentimentul românesc și între cei nepăsători.

Mi-a scris de mult d-l Sufană arătîndu-mi și o frumoasă scrisoare a părintelui Roșca privitoare la Unire; i-am răspuns să ia d-sa inițiativa.

Eu nu am ce face la întîlnirea de la Youngstown; voesc să părăsesc Statele Unite și mi se pare bine că un om de vigoarea și talentul d-tale voiește să se amestece în aceste lupte meschine și să încerce a le curma.

Cu dragoste, al dumatile P. Negulescu.

Arh. St. București, fond V. Stoica, II, dos. 124/1917, f. 36. Original.

XI

Scrisoarea lui P. Negulescu către V. Stoica.

5 octombrie 1918

Iubite d-le Stoica,

Am așteptat să te mai văd cum îmi promiseseși la Orighan, dar nu ai mai venit pe aici.

Țineam să-ți spun că Liga națională sper că va aduce mari rezultate dacă i s-ar putea da o activitate mai mare și dacă românii de aici ar înțelege că printr-însa se poate face o atmosferă foarte favorabilă pentru românism.

Dacă crezi că ți-ar putea fi de vre-un folos în Aliance General Delivery unde mă stabilesc din cauza neveste-mi, te rog scrie-mi acolo și voi face ce-mi va fi cu putință.

Al d-tale devotat, P. Negulescu. Plec astăzi chiar.

Arh. St. București, fond V. Stoica, II, dos. 107/1918, f. 1—2. Original.

XII

Căpitanul V. Stoica scrie secretarului președintelui, J. P. Tumulty.

21 septembrie 1918

Joseph P. Tumulty,

Secretar to the President

Washington D.C.

I have the honor to submit to the benevolent consideration of your Excellency and of the United States Government the enclosed memorandum for the creation of the Romanian Legion.

After having fought and having been severely wounded in the Carpathians I shall be most fortunate to be able to put my forces at the disposal of the American Army for the organization of such a Roumanian unit and to help together with my country men the great victory which means the liberation of the world and the liberation and union of my Roumanian nation,

I have the honor to be sir your obedient servant,

Capitan V. Stoica.

Arh. St. București, fond. V. Stoica, I, dos. 22/1918, f. 137. Copie.

XIII

Căpitanul V. Stoica către președintele W. Wilson.

Washington D.C., 21 septembrie 1918

His Excellency Woodrow Wilson, President United States,

The Roumanians of America originated all in the former Austro-Ungarian provinces of Transylvania, the adjoining counties, the Banat and Bucovina and Macedonia convey to your Excellency their deepest gratitude for the help given to the cause of the liberty of their native country by recognizing the right ness of their aspirations of freedom and national unity. They also beg your Excellency that ingclaving the divergence between Serbians and Roumanians your Excellency shall most kindly take into consideration also the situation of the Macedo-Roumanians in Southern Serbia and that of the Roumanians in habiting the districts of

Pozharevatz Krayna and Tchernarieka in Northeastern Serbia whom in the past all possibilities of development have been denied and not a single Roumanian primary school has been allowed by the Serbian Governments. The Roumanians of America have the unshakeable confidence that according to America's principles of liberty and brotherhood among all the nations Your Excellency will bring the most equitable solution to the Roumanian cause and on the basis of mutual concessions among Roumanians and Serbians will also strengthen their brotherly relations which for more than one thousand years never have been disturbed.

Captain Vasile Stoica, President of the Roumanian National League of America.

Arh. St. București, fond V. Stoica, I, dos. 22/1918, f. 136.

XIV

Scrisoarea lui V. Stoica președintele Ligii Naționale Române din S.U.A. adresată tuturor societăților românești din Statele Unite.

29 octombrie 1918

Domnule Președinte,

Vă rugăm ca imediat ce primiți această scrisoare să țineți o ședință a Comitetului organizației d-voastră și să trimiteți două telegrame în sensul celor arătate la această scrisoare: una către Woodrow Wilson, Președintele Statelor Unite, alta către d. Robert Lansing, Ministrul de Externe. Vă rugăm însă, să nu zăboviți deloc deoarece în împrejurările de astăzi e neapărată nevoie ca să ne spunem grabnic autorităților acestei Republici părerile și durerile noastre, să protestăm în contra vicleniei vrăjmașilor noștri și să cerem drepturile ce ni se cuvin.

Washington D.C.

Căpitan Vasile Stoica
Președintele Ligii Naționale Române

Arh. St. Brașov, fond Societatea „Speranța”, dos. 10/1918, f. 1. Copie.

XV

Scrisoarea lui V. Stoica către președintele Ligii slovace, Januck.

4 November 1918

Enclosed I am sending you a few informations which would suggest to mention every where all the oppressed nationalities of Hungaria; of it will show the Hungarian persecution of a very noble count has been carried and against all of them. It shows better the Hungarian crime and helps all of us.

Capitan V. Stoica.

Arh. St. București, fond. V. Stoica, I, dos. 28/1918, f. 10. Copie.

XVI

Adresa nr. 9041 din 19 noiembrie 1918 a Consistoriului din Sibiu către Ioan Podea.

Mult onorate părinte,

În timpul din urmă a sosit aicea la Consistoriul arhidiecezan o Petiție a Episcopiei române ortodoxe din Statele Unite ale Americii de Nord către președintele Woodrow Wilson, în care petiție între altele se află și aceea că românii din

America în timpul din urmă, anume la 10 martie 1918 au rupt legăturile bisericești cu Consistoriu arhiepiscopesc întemeind în America o episcopie ortodoxă română pe care au pus-o sub jurisdicțiunea Mitropoliei din București.

Spre a avea deplină orientare în afacerea aceasta d-ta ești poftit a ne face un raport amănunțit despre situațiunea preoțimei noastre din America și despre modalitatea cum s-a făcut ruperea din legăturile cu arhiepiscopia noastră.

Sibiu — din ședința Consistoriului arhiepiscopesc ca senat bisericesc ținută la 19 noiembrie 1918.

Secretar consistorial, ss indescifrabil.

Vicar arhiepiscopesc, ss
indescifrabil.

Arh. St. București, fond. Ioan Podea, dos. 101/1914—1923, f. 42. Original.